

Çok Kimlikli ve Yönlü Bir Osmanlı Münevveri: Doktor Milaşlı İsmail Hakkı'nın Bilimsel Mirası II: Dil Bilimi Yazıları, Ebubekir Eraslan (Ed.), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayınları, Muğla, 2024, 109 Sayfa. (Isbn: 978.605.4397-95-2).

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde bilim, dil ve din alanlarındaki değişim ve dönüşümlere katkı sağlayan Milaşlı İsmail Hakkı, Türk bilim tarihinde kalıcı miras bırakmış münevverlerdendir. 1873 yılında Milas'ta doğan Milaşlı İsmail Hakkı, 5 Temmuz 1927 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Ölümüne verem hastalığının yol açtığı bilinmektedir.

Esas mesleği hekimlik olan ve halk sağlığı bilincini artırmaya yönelik yazılar yazan Milaşlı İsmail Hakkı; salgın hastalıklar hususunda ihtisaslaşmış, bağımlılıklarla mücadeleyi destekleyerek Yeşilay'ın kurucuları arasında yer almıştır. Ayrıca Milaşlı İsmail Hakkı; Osmanlı'nın modernleşme sürecinde bilimin ve dinin birbirine zıt olmadığını, aksine bilimsel ilerlemenin doğru anlaşılan bir dinî bakış açısıyla desteklenmesi gerektiğini savunmuştur.

Dil bilimi ve alfabe reformu konusundaki görüşleriyle Türk dili tarihinde Arap harflerinde bir ıslah yapılmasının zorunluluğunu dile getirmiştir. Çağrısı, 1914 yılında kısa süreli de olsa yanıt bulmuştur. Milaşlı İsmail Hakkı'nın Osmanlı'nın son döneminde yaptığı dil çalışmaları ve 1928'de gerçekleşen harf inkılabı öncesinde sunduğu öneriler Cumhuriyet dönemindeki dil politikalarına etki etmiştir.

Tanıtım yazısına konu olan *Çok Kimlikli ve Yönlü Bir Osmanlı Münevveri: Doktor Milaşlı İsmail Hakkı'nın Bilimsel Mirası II: Dil Bilimi Yazıları, Milaşlı İsmail Hakkı* kitabı, Ebubekir Eraslan'ın editörlüğünde ve Ebubekir Eraslan, Nazlı Demirtaş, Nazlı Çiftci, Leyla İsayeva Özgan, Şükrü Olcay, Fatoş Öksüzaşıkı, Ayşegül Karaca, Nusret Gedik ve Ercan Şen'in yazarlığında hazırlanarak 2024 yılında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yayınları arasında TÜBİTAK-3005 projesinin akademik çıktısı olarak neşredilmiştir.

Milashlı İsmail Hakkı'nın Osmanlı Türkçesi, harf reformu ve dilin eğitimdeki rolü üzerine kitapları; farklı dergi ve gazetelerde yayımlanmış makaleleri, konferans, miting metinleri ve mektupları *Dil Bilimi* yazılarının içeriğini oluşturmaktadır.

Kitap; içindekiler, ön söz ve iki ana kısımdan oluşmaktadır. I. kısım, Dil Bilimi başlığını taşımakta olup üç kitap (*Tamim-i Maarif ve Islah-ı Huruf, Yeni Yazı ve Elifbası, Latin Hurufu Mu Kendi Harflerimizi Islah Mı?*), on bir makale (*Etibbaya Terakkiyat-ı Tıbbiyyeyi Takip ve Yeni Asar-ı Fenniyeyi Mütalaa Etmenin Derece-i Lüzumu, İfade-i Mahsusa, Tasvir-i Efkâr ve*

Elifbamız, Yeni Yazı, Yeni Yazı Hakkında Vârid Olmuştur, Islah-ı Huruf Meselesi, Islah-ı Huruf Her Şeyden Mühim ve Akdem, Yeni Yazının El Yazısında Da Bitişmemesi Büyük Meziyettir, Başka Milletler Ne İçin Terakki Ediyorlar Biz Ne İçin Edemiyoruz?, Milletlerin Terakkisinde Elifbanın Hissesi, Huruf-ı Munfasıla Numunesi ve Menafî Hakkında Birkaç Söz), iki konferans/miting metni (*Islah-ı Huruf Cemiyeti Kürsü Konuşması, Geçen Nüşadan Doktor Milaşlı Hakkı Bey'in Beyanatından Mabad*) ve bir mektuptan (*Alfabe Hakkında Bir Layiha*) müteşekkildir.

Eserin II. kısmı, Diğer Konular başlığı altındadır ve ahlak ile ilgili yedi makale (*Ahlak Bahsi Büyük Millet Meclisi'nde Fuhşun Meni Hakkında Musib Tedbirler Düşünülmesi Münasebetiyle, Maarifçilerimize: Aklî Salah Bizde İlm-i Terbiye-i Eftal Niçin Olamıyor?, Ahlak Vazifeleri I, Ahlak Vazifeleri II, Ahlak Vazifeleri III, Ahlak Vazifeleri IV, Ahlak Vazifeleri V*), bir risale (*Milletimizin Saadeti için Düşündüklerim ve Mebus Olsam Çalışacaklarım*), tarihle ilgili iki makale (*Hâlâ Eski Yanlış Yollara Gidiyoruz, Hukukumuzu Muhafaza için Nasıl Çalışmalıyız?*), bir konferans metni (*Türk Ocağı Konferansları: Milliyet ve Terbiye*) ve meşhur Sultanahmet Mitingi'nde yapmış olduğu bir konuşmanın iki ayrı gazetede yayımlanmış birbirine pek az benzeyen metinlerini (*Ayasofya'daki Muazzam Miting, Doktor'un Nutku, Milaşlı İsmail Hakkı Bey'in Mevizası*) içermektedir.

Eser, kronolojik olarak Milaşlı İsmail Hakkı'nın huruf-ı munfasıla fikrinin tanıtımını ve propagandasını yapmak üzere kaleme aldığı kitap/risale ve gazete/dergi yazılarıyla devam ederken II. kısımda onun ahlak, tarih gibi konulardaki fikirlerini içeren ilgili külliyata sahiptir.

Kitapta; Milaşlı İsmail Hakkı'nın dil bilimi, dil ve eğitim tarihi, Türk modernleşmesi ve toplumsal meseleler üzerine kaleme aldığı yazılar, dönemin imla geleneğine uyularak Osmanlı Türkçesinden Latin harflerine aktarılıp yeniden düzenlenerek okuyucuların açık erişimine sunulmuştur. Ayrıca her bir metin, günümüz okuyucusu için anlaşılır hâle getirilmek istendiğinden ilgili yerlerde dipnotlarla desteklenmiştir. Bu da eserin hem kullanım hem de bilimsel değerini artırmaktadır.

Dil Bilimi Yazıları kitabı, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş sürecinde yaşanan dil reformu tartışmalarına ışık tutan önemli bir akademik değere sahiptir. Bu kitap sayesinde, Harf Devrimi'nden önce Osmanlı aydınlarının hangi meseleleri tartıştığı, bu meselelere dair ne tür argümanlar geliştirdiği ve Cumhuriyet dönemi dil inkılâbına nasıl bir zemin hazırlandığı daha iyi anlaşılabilecektir.

Ayrıca Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçiş sürecinde dil bilimi alanındaki dönüşümü incelemek isteyen araştırmacılar, Milaşlı İsmail Hakkı'nın eserlerinde dönemin ruhuna ve diline bakışı yakından gözlemleyebileceklerdir. Böylelikle ilgililere; XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyıl başında alfabe değişikliği, dil sadeleşmesi ve eğitimde dilin önemi gibi konular etrafında gelişen fikir tartışmalarını birincil kaynaklar üzerinden takip etme imkânı sunulacaktır.

Milash İsmail Hakkı'nın kaleme aldığı metinlerin *Dil Bilimi Yazıları* 'nda bir araya getirilmesi; bu metinlerin enine boyuna incelenmesini mümkün kılacağından dil politikalarının toplumsal ve

entelektüel zeminde nasıl şekillendiğini anlamak isteyenler için kapsamlı bir başvuru kaynağı özelliğindedir. Dağınık hâlde dergilerde, gazetelerde veya arşivlerde kalmış makale, konferans, miting metni ve belgelerin bu kitapta toplanması; araştırmacılar için büyük bir kolaylık ve kazançtır. Bu çalışma, Türk dilinin evrimi ve alfabe reformu konusunda hem tarihî bir tanıklık sunan hem de akademik çalışmalara yön verebilecek nitelikte bir çalışmadır.

İlerleyen süreçte, Milaslı İsmail Hakkı'nın külliyyatına ait yeni eserlerin bulunmasıyla birlikte bu kitabın içeriğinin daha da zenginleşmesi ve benzer çalışmaların diğer Türk-İslam şairleri, yazarları ve düşünürlerini de içine alacak şekilde genişletilmesi ümit edilmektedir.

Burak ENES*

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul / Türkiye, burakenes@marun.edu.tr; ORCID: 0009-0006-7697-3732